

ПРАКТИКИ ІНВЕКТИВИ В КОНТЕКСТІ ПОВСЯКДЕННОГО ТА ЕКСТРЕМАЛЬНОГО ІСНУВАННЯ В УМОВАХ ВІЙНИ

USE OF INVECTIVES IN THE CONTEXT OF EVERYDAY AND EXTREME EXISTENCE IN WAR CONDITIONS

У статті реалізується психолого-історичного підхід до вивчення практик інвективи, який опирається на положення соціального конструкціонізму та соціального екзистенціалізму в соціальній психології. Інвектива трактується як складова частина дискурсу конфлікту в рамках повсякденного й екстремального модусу існування. Дискурс конфлікту засобами інвективи протиставляється дискурсу консенсусу засобами ввічливості. Застосування методу психолого-історичної реконструкції дозволяє окреслити маркери конструювання інвектив в умовах мирного життя й екстремальних умовах війни. На основі маркування діалогічності-монологічності портрету «Агресивного мовця» у контексті традиційного та модерного способів виокремлюється два його різновиди – «Традиційний інвектор» і «Модерний інвектор». Відмінності двох портретів «Агресивного мовця» визначаються як комплементарні до наявних у суспільстві практик ввічливості, якими виступають практики неетикетної поведінки. Показано, що практикам ввічливості притаманний той чи той ступінь діалогічності, натомість неетикетному, ненормативному мовленню притаманна втрата ознак діалогічності, оскільки інвектор завжди прагне владарювати над інвектумом, позбавити його голосу та гідності. «Традиційний інвектор» конструє свої стратегії переважно в ритуальних і ритуально-побутових практиках у контексті міжпоколінної взаємодії, що вказує на його приналежність до фольклору, зокрема культури іронії та сміху. Подальша деритуалізація міжпоколінної взаємодії в умовах модерного способу життя зумовлює «відрив» інвективи від ритуальних практик і втрату її конструктивного потенціалу іронії, що утвердило «Модерного інвектора» як деструктивного, монологічного мовця. Побутування в комунікації сучасної молоді obscenної лексики розглядається у зв'язку з деформаціями взаємодії поколінь. Аналіз конфліктного дискурсу в умовах війни вказує на зміну модусу його конструювання з повсякденного на екстремальний, на тлі об'єктивної загрози для життя, що поляризує стратегії агресивних мовців-супротивників. З одного боку, відзначається висока емотивність і хаотичність конфліктного дискурсу загарбника, профіль якого позначено як профіль «суб'єктивно агресивного мовця», що виявляється в домінуванні obscenної лексики в розмовному конфліктному дискурсі. Із другого боку, відзначається залученість різних верств українського суспільства до конфліктного дискурсу війни на різних рівнях соціальної взаємодії у форматі профілю «об'єктивно агресивного мовця». Реалізація мовцями інвективних стратегій в умовах війни відзначається різними прийомами конструювання конфліктного дискурсу з боку воїна-захисника, тенденціями до його реритуалізації.

Ключові слова: ввічливість, інвектива, інвективна стратегія, повсякденність, екстремальний модус існування, дискурс війни, міжпоколінна взаємодія, деритуалізація.

The article implements the psychological-historical approach to the study of use of invectives, which is based on the principles of social constructionism and social existentialism in social psychology. Invective is interpreted as a component of the conflict discourse within the everyday and extreme modes of existence. The discourse of conflict by means of invective is contrasted against the discourse of consensus by means of politeness. The application of the method of psychological-historical reconstruction allows to outline the markers of the construction of invectives in conditions of peaceful life and extreme conditions of war. Based on marking the dialogic or monological nature of the portrait of an Aggressive Speaker in the context of traditional and modern ways, two types are defined, namely a Traditional Invective and Modern Invective. The differences between the two portraits of the Aggressive Speaker are defined as complementary to the politeness practices existing in a certain society, which are represented by the practices of unethical behavior. It is shown that some degree of dialogicity is inherent in the practices of politeness, whereas non-etiquette, non-normative speech is characterized by the loss of signs of dialogicity, since the invective always seeks to dominate on the invectum, deprive him of his voice and dignity. The Traditional Invective constructs his strategies mainly in ritualistic and household-rooted practices in the context of intergenerational interaction, which indicates his belonging to folklore, in particular the culture of irony and laughter. Further deritualization of intergenerational interaction in the conditions of a modern way of life causes the "detachment" of invective from ritual practices and the loss of its constructive potential of irony, which established the Modern Invective as a destructive, monologic speaker. The use of obscene vocabulary in the communication of modern youth is considered in connection with the deformations of the interaction of generations. The analysis of conflict discourse in the conditions of war indicates a change in the mode of its construction from everyday to extreme one, against the background of an objective threat to life, which polarizes the strategies of aggressive opposing speakers. On the one hand, the high emotionality and chaotic nature of the conflict discourse of the invader is noted, whose profile is marked as the profile of a "subjectively aggressive speaker", which is manifested in the dominance of obscene vocabulary in the spoken conflict discourse. On the other hand, the involvement of different strata of Ukrainian society in the conflict discourse of the war at different levels of social interaction in the format of the profile of the "objectively aggressive speaker" is noted. The implementation of invective strategies by speakers in the conditions of war is marked by various methods of constructing conflict discourse by the warrior and defender, as well as tendencies towards its rereitualization.

Key words: politeness, invective, invective strategy, everyday life, extreme mode of existence, discourse of war, intergenerational interaction, deritualization.

УДК 159.92
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-5208.2023.47.33>

Литвин-Кіндратюк С.Д.

к.психол.н.,
доцент кафедри психології розвитку
Прикарпатський національний
університет імені Василя Стефаника

Постановка проблеми. Розвиток сучасного суспільства в умовах цивілізаційної кризи та російсько-української війни привертає увагу дослідників до більш широкого спектру небезпек і ризиків, які, поряд з екологічними, технологічними ризиками, стають складовими частинами існування людини та надають йому екстремального характеру. За останні тридцять років на теренах сучасної науки був здійснений аналіз імовірних ризиків і загроз, зокрема з позицій теорії суспільства ризику У. Бек [1]. Потенційній небезпеці була протиставлена ідея сталого розвитку суспільства, що згуртувала вчених навколо розробок на теренах, з одного боку, іренології (науки про мир і сталий розвиток у суспільстві), із другого боку, полемології (науки про війну, насилля, конфлікти) [4]. Війна – це багатоаспектне зіткнення, масштабний акт насильства, який має на меті примушувати супротивника виконувати свою волю. І хоча спеціалісти в галузі воєнної історії виокремлюють різні види воєн (Г. Бутуль, К. фон Клаузевиц), що відрізнялися не лише масштабами, а й цілями, тривалістю, найстрашнішим злочином перед людством визнається війна, яка має на меті геноцид іншого народу [4].

Реалії повномасштабної російсько-української війни засвідчили її екзистенційний характер, несумісність світоглядних, ціннісних систем супротивників, які кардинально відрізняються за своїм змістом: з одного боку, ідеться про світ демократичних цінностей, гуманізму, дискурсу справедливості та свободи; із другого боку – світ диктатури насильства, дискурсу сили, агресії, примусу.

На думку авторів монографії «Онтологія війни і миру» Б. Парахонського, Г. Яворської, «екзистенційний модус війни завжди йде в супроводі її дискурсивного модусу» [11, с. 76]. Тому актуальності набуває аналіз дискурсивного модусу війни в соціально-психологічному та психолого-історичному вимірах, що дозволяє порівняти способи конструювання конфліктного дискурсу в контексті традиційних і модерних соціальних практик, зокрема практик інвективи, як досить жорстких способів нав'язати свою волю противнику в умовах війни та миру.

Постановка завдання. Метою статті є психолого-історичний аналіз відмінностей у конструюванні інвективних стратегій у просторі невічливої поведінки у двох модусах існування особистості, а саме: у повсякденних умовах існування й екстремальних умовах війни. З огляду на це були поставлені два такі завдання: 1) окреслити соціально-психологічні відмінності змісту практик увічливої та невічливої поведінки, зокрема в конструюванні конфліктних дискурсивних практик; 2) означити ареал побутування агресивних

мовленневих стратегій на прикладі обценної лексики в ситуаціях повсякденного існування та межових ситуаціях екстремального існування в умовах російсько-української війни.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В умовах російсько-української війни як найбільш гострої форми соціального, політичного, правового та цілої низки конфліктів існування людини пов'язане з ризиками та тривкою невизначеністю. Загрозливість існування повсякчас відображається в інституційному й особистісному дискурсах. Нині українські філософи, лінгвісти, соціальні психологи обговорюють проблематику словника війни, у якому представлена конфліктна лексика російсько-українського протистояння. Так, «Термінологічний словник російсько-української війни» (за редакцією члена-кореспондента НАПН України М. Слюсаревського) містить цілу низку статей, які розкривають «лексичний ландшафт» війни, з-поміж яких на увагу заслуговують також «інвективні вкраплення» (образливі номінації, мему тощо) [2].

В останні десятиліття ХХ ст. дослідження проблем інвективної лексики й інвективних стратегій поведінки набуло популярності в лінгвістиці та психолінгвістиці, що було зумовлено примноженням ситуацій побутування ненормативної лексики. Водночас інвектива в побуті здебільшого розглядалася як варіант девіацій мовленнєвої поведінки, погана звичка, згрубіле мовлення, тобто в контексті різних видів девіантної поведінки. У своїх пошуках учені звернулися до аналізу тих шарів мови, які зазвичай уважалися нелітературними, ненормативними, грубими, вульгарними. Уже із 70-х рр. ХХ ст. дослідження зарубіжних лінгвістів фокусуються на аналізі сутності інвективи як жанру образливого, згрубілого слова, похідної від неї інвективності, а також інвективних стратегій, із притаманними цим явищам семантикою, стилістикою та прагматикою [5]. Ці феномени були пов'язані з формами агресивної поведінки у вербальній формі, тобто віднесені до агресивного дискурсу, агресивних мовленневих дій, до різновиду насильства засобами мови.

В останні десятиліття українські лінгвісти вивчають агресивний дискурс у більш широкому контексті, а саме: у поєднанні зі студіями конфліктного дискурсу. У дослідженнях Н. Войцехівської відзначається, що конфліктний дискурс апелює радше до негативної емотивності [3]. Феномени конфліктного дискурсу зазвичай визначаються крізь призму понять «увічливість» – «неввічливість», «етикет» – «грубість», «мовна (мовленнева, вербальна, словесна) агресія» (“verbal aggression”), «мовне насильство» (“verbal abuse”). Один із перших дослідників у цій царині В. Желвіс зазначав, що «інвектива – це вид мовної агресії, емо-

ційно-експресивна одиниця з біполярними властивостями, що деавтоматизує сприймання у свідомості носіїв мови» [7, с. 13]. Зарубіжними й українськими вченими було визначено низку функцій інвективи, дібрані їх вокабуляри на матеріалі різних мов (англійської, французької, низки слов'янських), проаналізовано феномен інвективи й інвективних стратегій на прикладі інституційного, політичного, медіадискурсів, реалізовано крос-культурні лінгвістичні дослідження на цьому терені [5; 13].

І хоча згодом виформилися різні напрями досліджень інвективи (семантичний, лінгвокультурологічний, психолінгвістичний), більшість учених зауважують нез'ясованість механізмів мовленнєвої агресії та необхідність установлення закономірностей цього типу комунікативного впливу. Було визнано, що сукупність інвективних висловлювань становлять інвективний дискурс. Засобами негативної емоційної оцінки мовець (інвектор) здійснює негативний вплив на адресата (інвектума), тим самим він впливає на його емоційний стан, цінності та поведінку загалом, отже, мовленнєва агресія є надто близькою до мовленнєвих маніпуляцій. Водночас численним розвідкам конфліктного дискурсу вочевидь бракує психологічного та соціально-психологічного опертя, яке б дозволило більш повно змалювати портрет агресивного мовця із психологічного боку, окреслити механізми породження та впливу мовленнєвої агресії в ситуації спілкування. Урахування досягнень сучасної конфліктології дозволило розглянути конфліктний дискурс крізь призму емпірично доведених конфліктних стратегій поведінки, вікових і гендерних особливостей реалізації цих стратегій тощо.

У вивченні проблеми лихослів'я українські психологи зверталися здебільшого до вікового чи соціально-психологічного аспектів вивчення цього феномену (О. Дуса й О. Чумак, Н. Макаренко, Ю. Панова, Л. Широкоградюк) [6; 9; 10; 16]. Розвідки були спрямовані на аналіз особливостей мовлення представників різних вікових груп, насамперед підлітків, юнаків, що орієнтовані на життєві зміни та виявляли схильність до ризикової поведінки. У цих студіях ішлося не лише про урізноманітнення спектра ідіолектів чи знецінення значення мовленнєвої культури в середовищі молоді, але й відзначалися, наприклад, неоднозначні тенденції на теренах мовленнєвої компетентності, які виявлялися в готовності юнаків до мовленнєвого експериментування засобами ненормативних мовленнєвих стратегій. Це ж стосувалося прикладів уживання інвективних словосполучень у творах красного письменства (жаргон, сленг, окремі види лайки).

Загалом у психологічних розвідках із про-

блем поширення інвективи в міжособистісному спілкуванні, зокрема лихослів'я в молодіжному чи шкільному середовищах, ці феномени розглядалися крізь призму поширення насильства засобами мови в сучасному житті, мовленнєвих девіацій, також було здійснено пошук психологічних і соціально-психологічних механізмів і причин цього процесу.

Виклад основного матеріалу. Сучасна екзистенційна філософія й екзистенційна психологія фокусують увагу не лише на явищі екзистенційної тривоги, а й проблемах екзистенційних загроз і ризиків, які переживає людина в різних ситуаціях війни – військовий на фронті, цивільний в умовах екстремальної екзистенції військового стану. Це існування супроводжується горем, стражданнями, колективними травмами, водночас і боротьбою, здоланнями, звитяжними перемогами, які можуть стати засадами подальшого посттравматичного особистісного зростання. Кардинальні зміни спостерігаємо в учинках, поведінці особистості – в умовах екстремальних, непередбачуваних ситуацій треба вміти швидко, часто миттєво, ухвалювати рішення, робити безпомилковий вибір, повно та гнучко оцінювати ситуацію, бути готовим опанувати негативні емоції та швидко реагувати на різні виклики тощо.

У нашій розвідці зосередимося на практиках інвективи як складової частини емотивного конфліктного дискурсу в контексті реалій війни, який торкається комунікації як військових, так і цивільного населення. За цих умов будь-яка людина у своєму мовленні починає послуговуватися цілим корпусом понять, термінів і словосполучень, які покликані не лише описати ситуації, у якій вона опинилась, а й виразити незвичні для мирного життя гострі емоційні стани та важкі переживання. Отже, ми змушені звертатися до словника нав'язаної нам війни, щоб артикулювати побачене, почуте, пережите в повсякденному, мистецькому, інтернет-дискурсі тощо. На фронті, під час бойових дій дискурс війни постає не лише в інституційному форматі. Він здатен набути стосовно ворога явного конфліктного змісту. В окопах, у бою емотивний градус дискурсу війни нарастає, набуває дедалі більшої гостроти, стає дискурсом ненависті, конструюється ситуативно, але більш регулярно та тривало.

Отже, зумовлені повномасштабною війною зміни екзистенції особистості, її способу та стилю життя значною мірою віддзеркалюються в дискурсивних практиках, що вказує на доречність застосування в аналізі конфліктного дискурсу підходу, який поєднує елементи положень соціального конструкціонізму й ідей соціального екзистенціалізму. Стає очевидним, що звична соціально-психологічна доповнюваність увічливого та конфліктного

дискурсу мирного часу в умовах війни змінює свою конфігурацію, оскільки шальки терезів схилиються в бік актуальності практик конфліктного дискурсу, їхньої доречності, навіть ненормативного його варіанта.

Окреслені трансформації загальної структури дискурсу наших сучасників, які послугуються на різних рівнях соціальної взаємодії дискурсом війни, спонукають нас переглянути традиційний портрет «Конфліктного мовця». Найперше спадає на думку зосередитися на аналізі його основного різновиду, а саме: портреті «Агресивного мовця». Останній портрет зазвичай можна скласти на основі численних досліджень агресивної поведінки. Такому мовцю притаманна манера висловлювати агресію вербально, більш ненормативно та монологічно, завуальовано чи прямо (погрози, іронія, сарказм, лайка). Проте стратегії мовлення в межах згаданого портрету не виглядають як практики, оскільки отримані емпіричні результати тлумачать його поведінку радше поза простором і часом соціальної взаємодії, не враховують виду конфліктного дискурсу, його соціокультурного контексту.

Натомість у нашому подальшому аналізі звернемося до прийомів психолого-історичної реконструкції соціальних, зокрема мовленнєвих, практик. Це дозволить розрізнити шереху портретів «Агресивного мовця», маркуючи їх діалогічність – монологічність у контексті різних способів життя та модусів екзистенції. Так, спершу означимо відмінності двох портретів «Агресивного мовця», які конструюються в умовах традиційного та модерного способу життя. Далі простежимо відмінні техніки конструювання цих стратегій у вимірах практик повсякденного й екстремального модусів існування (у межах згаданих способів життя).

Найперше зауважимо, що інвективні стратегії «Агресивного мовця» в умовах традиційного та модерного суспільства варто вважати протилежними та комплементарними до існуючих у певному суспільстві практик увічливості. Якщо останній притаманний той чи той ступінь діалогічності, то неувічливі, неетикетні, ненормативні стратегії мовлення здебільшого позбавлені ознаки діалогічності, вони монологічні. Інвектор завжди прагне владарювати над інвектумом, позбавити його голосу, значущості, гідності. Отже, трактування етикетної поведінки в соціально-психологічному вимірі та застосування прийомів психолого-історичної реконструкції дозволяють простежити різні витoki практик увічливості та неувічливої грубої мовленнєвої поведінки. Витoki модерної етикетної поведінки вбачаємо в генезі дискурсу увічливості та гнучкого поводження, у трансформаціях ритуально-побутової поведінки.

Етнографічні розвідки свідчать, що в межах

традиційного способу життя багатьох народів світу інвективна лексика й інвективні стратегії набули поширення [14]. Зазвичай вони були «вбудовані» у корпус фольклорних текстів, що також вказує на їх ритуальне, проте здебільшого не побутове походження. В умовах традиційної ритуалізованої поведінки учасників народних свят, у яких часто панує такий собі світ «навиворіт», лайливі слова детабулювалися та набували якості одного із засобів конструювання ігрового простору, активізації колективної сміхової реакції стосовно реального чи уявного конфлікту, реальних чи явних загроз і ризиків. Відомо, що інвектива широко представлена в сороміцькому фольклорі українців, який є специфічним пластом народної словесності. Він охоплює твори різних жанрів, головню обрядової поезії (весільні пісні) та фольклорної прози (народні оповідання, анекдоти, загадки). Водночас в українській мові слова «лайка», «сварка», «прокляти», «прокляття», «матюк» виступають як синоніми [14, с. 743], тоді як слово «лаяти» розглядається у двох основних варіантах: 1) різкими словами висловлювати осуд і докори (сварити, картати, ганити); 2) обзивати кого-небудь образливими словами (клясти, батькувати, матюкати, паплюжити, лихословити (пер. соромітними словами) [14, с. 749–751].

Тобто в останньому прикладі йдеться про дві різні стратегії агресивного мовця – «Традиційного інвектора». Об'єктом зображення сороміцького фольклору є переважно статеве життя людини (у шлюбі та поза ним), відхилення фізичної та психічної природи чи просто різноманітні назви та предмети, які вважаються непристойними для публічного оголошення [14]. Цінний матеріал у цьому плані надають художні твори – поема І. Котляревського «Енеїда», повість І. Нечуй-Левицького «Кайдашева сім'я», оповідання «Баба Параска та баба Палажка» й інші.

Зміна характеру міжпоколінної взаємодії в умовах модерного способу змінила сферу побутування інвективної лексики. Деритуалізація, індивідуалізація й аномія укладу життя, що торкнулася переважно міської молоді, зумовила, на нашу думку, своєрідний «відрив» інвективи від ситуацій ритуалу [15]. Інвективні стратегії починають втрачати конструктивний потенціал іронії, сарказму та стають носіями грубого, образливого слова, утвердження та поширення переважно профілю агресивного монологічного деструктивного мовця. Такий «Модерний інвектор» налаштований на вербальну агресію та приниження іншого засобами грубого слова в різних ситуаціях повсякденного життя. Він не прихильний красі слова та гармонії стосунків у ситуації демонстрації приязні, поваги, довіри, спільного переживання радості чи колективного сміху. Водночас

він прагне довести свої права на домінування, відмову від діалогу з іншим, на зневагу до нього, отже, деіндивідуалізацію адресата своїх повідомлень. Нового агресивного мовця захоплює індивідуальний диктат в артикуляції власних агресивних імпульсів, суперечливих переживань і внутрішніх конфліктів. Лайка стає для такої особистості своєрідним засобом самовираження не у форматі естетичної краси слова, а у вимірах насолоди потворністю словом, яке ображає, яке дозволяє інвектору відчути емоційну негативну напругу слів влади, таким способом «оживити» свою змертвілу байдужість.

У мовах війни дискурс «Модерного інвектора» конструюється по-іншому. Існування людини розщеплюється на два модуси: умовно звично повсякденний і реально загрозливий, екстремальний. На перший погляд екстремальні стратегії мовлення в контексті війни не заперечують цінностей етикетних стратегій «Традиційного інвектора» та прийоми самовираження через знецінення іншого «Модерного інвектора». Проте їх вирізняє байдужість до пошуку згоди із супротивником, адже вони архаїчно-монологічні та спрямовують мовця до глибинно ритуальних витоків конфлікту «Ми – Вони».

На нашу думку, у контексті російсько-української війни сутнісні характеристики інвективних стратегій, дискурсу війни потребують перегляду. Модус екстремального існування особистості в умовах війни має психолого-історично відмінні полюси з огляду на позиції супротивників. Розв'язання гібридної, а згодом повномасштабної російсько-української війни показало, що російське суспільство прийняте силовими стосунками, у ньому повсякчас і повсюдно панує дискурс конфлікту та війни. Перше впадає в око екстремальна агресивність модусу існування армії ворога, яка є ініціатором нападу на іншу державу та намагається захопити чужі території. Звідси висока емотивність і хаотичність конфліктного дискурсу, у якому сплавлено суб'єктивну налаштованість на агресію, терор, деперсоналізацію своїх жертв мовця, який водночас переживає катастрофічну безнадійність, беззмістовність, загрозливість свого буття в ситуації злодіянь. До того ж йому важко вербалізувати свій жах.

Оцінка екстремальності модусу свого існування виявляється тут насамперед в інвективних стратегіях, у яких домінують інвективні словосполучення, найперше обценна лексика, нав'язливий мат. Інвектива в дискурсі загарбників утверджується насамперед у своїй деструктивній іпостасі, як мовленнєва агресія, хоча їй приписують також своєрідну функцію словосполучення, коли лайливі слова нав'язливо та стереотипно заповнюють паузи між словами (в основному це чотири основні терміни російського мату та їх похідні). Як сло-

ва-паразити вони, очевидячки, послаблюють тривогу нападника, до того ж у його лексиконі може бракувати палітри слів для виразу негативних емоцій.

Спробуємо окреслити деякі особливості поєднання дискурсу ввічливості та конфлікту в житті українців із початком російсько-української війни. Варто констатувати зміни у ставленні українських військових до інвективи в конфліктному дискурсі на тлі запеклих боїв, напруження всіх сил під час виконання військових завдань, труднощів побуту війни. Схильність висловити свій гнів, зневагу й опір ворогу засобами дискурсу війни, зокрема різного типу інвектив, обценної лексики, засвідчили не лише захисники, а й мирні мешканці, усі, хто дає відсіч російським загарбникам, допомагає військовим фінансово, своєю працею, творчістю (пісні, поезії про війну тощо). Останнє зумовлене залученістю широкого загалу до конфліктного дискурсу війни на різних рівнях соціальної взаємодії. За Р. Шевченко, інвектива є мовою війни, оскільки вона призначена для вербального супроводу брані, агресії, протистояння, зокрема в гендерному аспекті – це мова чоловіків-воїнів [15]. У дискурсі українських воїнів-захисників модулюються параметри радше профілю об'єктивно агресивного мовця, який дає відсіч агресору та свідомо застосовує різні реєстри інвективи – від іронії, сатири до обценної лексики. Останнє дозволяє зберегти діалогічні аспекти інвективи, хоча в будь-якому разі вона тяжіє до втрати контакту з інвектумом, втрати та знецінення його голосу.

Висновки із проведеного дослідження. Загалом в умовах війни помічаємо «пробудження» інвективи як практики конфліктного дискурсу, розширення віяла побутування інвективних стратегій, що є засобом переживання широкого спектра негативних емоцій засобами іронії, сатири, обценної лексики. Припускаємо, що за індивідуальним монологом інвектора в цьому випадку колективний діалог «Свої – Чужі», «Ми – Вони», який повертає інвективній лексиці її прадавні ритуальні смисли (явище реритуалізації), що потребує подальшого вивчення.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бек У. Общество риска: На пути к другому модерну / пер. с нем. В. Седельника, Н. Федоровой. Москва : Прогресс-Традиция, 2000. 384 с.
2. Термінологічний словник російсько-української війни / В. Васютинський та ін. ; за ред. М. Слюсаревського ; упорядник С. Чуніхіна. Київ : Інститут соціальної та політичної психології НАПН України, 2022. 20 с.
3. Войцехівська Н. Конфліктний дискурс в українській художній літературі: структурний, семантичний, комунікативний, лінгвістичний аспекти : автореф. дис. ...докт. філол. наук. Київ, 2013. 32 с.

4. Гібридна війна: in verbo et in praxi : монографія / за заг. ред. Р. Додонова. Вінниця : ТОВ «Нілан-Лтд.», 2017. 412 с.
5. Гуз О. Особливості вираження вербальної агресії у масмедійному дискурсі. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Філологічна»*. 2010. Вип. 13. С. 154–159.
6. Дуса О., Чумак А. Психологічні особливості застосування ненормативної лексики у міжособистісній комунікації. *Психологічні перспективи*. 2022. Вип. 39. С. 6–87.
7. Жельвис В. Поле брани: Сквернословие как социальная проблема в языках и культурах мира. Москва : Научно-издат. центр «Ладомир», 2001. 352 с.
8. Литвин-Кіндратюк С. Інвектива як вияв деригуалізації міжпоколінної взаємодії. *Вісник Прикарпатського університету. Філологічні і психологічні науки*. 2013. № 17. С. 129–135.
9. Макаренко Н. Інвективна лексика як форма міжособистісного спілкування. *Проблеми сучасної психології*. 2013. Вип. 22. С. 336–347.
10. Панова Ю. Психологічні функції ненормативних мовних конструктів у комунікативній поведінці особистості : автореф. дис. ... канд. психол. наук. Київ, 2005. 16 с.
11. Парахонський Б., Яворська Г. Онтологія війни і миру: безпека, стратегія, смисли : монографія. Київ : НІСД, 2019. 560 с.
12. Словник синонімів української мови : у 2 т. / А. Бурячок та ін. Київ : Наукова думка, 2001. Т. 1. 1040 с.
13. Ставицька Л. Українська мова без табу. Словник нецензурної лексики та її відповідників. Обсценізми, евфемізми, сексуалізми. Київ : Критика, 2008. 454 с.
14. Українська фольклористика : словник-довідник / уклад. і заг. ред. М. Чернописького. Тернопіль : Підручники і посібники, 2008. 448 с.
15. Шевченко Р. Речі бранні. Фрагмент мовного дослідження. Полтава, 2004. 120 с.
16. Широкоградюк Л. Лихослів'я у шкільному середовищі: профілактика і корекція. Київ : Шк. світ, 2009. 128 с.